

HISTÓRIA SND na televíznej obrazovke

10-dielny televízny dokumentárny seriál začína RTVS vysielat'

dnes – v pondelok 7. septembra o 20.15 hod. na Dvojke.

Rozhlas a televízia Slovenska v spolupráci s FURIA FILM s. r. o pripravili pri príležitosti stého výročia SND televízny seriál desiatich dokumentárnych filmov.

Prečo práve SND?

Dejiny SND nie je možné oddeliť od storočného „výseku“ dejín Slovenska. Dejiny SND sú zrkadlením „veľkých dejín“ národa v „malých dejinách“ prvej divadelnej scény a naopak. Už založenie SND priamo nadväzuje na geopolitické konštituovanie Československa. Slovenské národné divadlo síce nevzniklo „zdola“, z priamej vôle národa, ako napríklad české Národné divadlo, ale na základe politického rozhodnutia. Jeho cieľom bolo prostredníctvom divadla, ktoré malo v tých časoch mimoriadny spoločenský dosah, pomôcť kultúrnemu rozvoju Slovenska v rámci založenej Československej republiky. Urobili tak český divadelný režisér Jaroslav Kvapil, v tom čase pracovník ministerstva školstva a národnej osvety, a slovenský politik Vavro Šrobár, v tom čase minister s plnou mocou pre správu Slovenska. Vďaka tomu sa aj SND zaradilo medzi prvé najvýznamnejšie kultúrno-spoločenské inštitúcie na Slovensku. A zmapovanie jeho existencie a tvorby v tomto prípade znamená aj odkrytie, zachytenie a zhodnotenie slovenského kultúrneho dedičstva.

Ako zdokumentovať „prchavé“ divadelné umenie?

Divadlo je umenie okamihu, je najprchavejšie zo všetkých druhov umení. Dnes sa dá zaznamenať čoraz sofistikovanejšími technológiami, ani tie však nenahradia jeho „život na javisku“. V čase vzniku SND bola najväčším výdobytkom pre zaznamenávanie divadla iba čiernobiela fotografia, hoci aj fotenie divadelných inscenácií bolo výlučnou záležitosťou. Veľký zlom nastal s nástupom televízie, keď sa postupne začali zaznamenávať aj divadelné inscenácie alebo aspoň krátke ukážky z nich na spravodajsko-dokumentárne účely. Preto zdokumentovať storočný príbeh divadla bez možnosti obrazovo priblížiť fázu jeho „detstva“ a „mladosti“ bolo nemalým tvorivým orieškom. Keďže veľký príbeh, a zvlášť, ak ide o príbeh dramatického umenia, ani nemožno prerozprávať bez dobrých rozprávačov, rozhodli sme sa osloviť nielen tvorcov – pamätníkov, ale aj divadelných odborníkov, aby nám pomohli príbeh SND čo najvernejšie zrekonštruovať a oživiť. Vďaka ich svedectvám a poznaniu sa snažíme pripomenúť najvýraznejšie umelecké osobnosti režisérov, dramaturgov, činoherných hercov, operných spevákov, tanečníkov, dirigentov či choreografov, ktorí formovali jeho tvár a

prispevali k divadelným počinom či možno aj bránili jeho umeleckému rozvoju. K hodnovernosti bohatého príbehu s košatými umeleckými i spoločenskými zápletkami prispievajú výpovede historikov a intelektuálov, ktorí svojím spoločenským zástojom prekračujú teritórium divadla, no zároveň ho osadzujú do politických a kultúrno-spoločenských súvislostí. A tak sa na všetky umelecké vzostupy i pády, výhry i prehry SND usilujeme nazeráť – v záujme objektivizácie – prostredníctvom dynamicky sa utvárajúcich názorových mnohostenov. Divadelno-odborný dohľad nad jednotlivými časťami majú poprední slovenskí činoherní, operní a baletní teatroológovia – Vladimír Štefko, Jaroslav Blaho, Michaela Mojžišová, Emil T. Bartko, Kristián Kohút a Peter Maťo.

Prečo desať častí a prečo nie 10 x 10 rokov?

Zmapovať a zhodnotiť sto rokov existencie SND na ploche jedného dokumentárneho filmu by znamenalo nepochopiť význam tejto vrcholnej kultúrnej inštitúcie, ako aj význam jej pôsobenia na kultiváciu slovenského národa. Navyše ide o umeleckú tvorbu troch súborov – Činohry SND, Opery SND, Baletu SND.

Hoci seriál chronologicky rekonštruje dejiny SND od založenia po súčasnosť, jeho jednotlivé časti nereflektujú existenciu a tvorbu divadla po dekádach. Ako v minulosti, tak aj dnes platí, že najvyššiu produkciu, teda počet inscenácií v rámci jednej divadelnej sezóny, má činohra, po nej opera a napokon balet. Bolo by nespravodlivé, keby v rámci každej časti prináležal najväčší časový priestor činohre, menší opere a najmenší baletu. Na obmedzenejších časových úsekoch by ani nebolo možné rozvíjať podstatné udalosti v širšom kontexte či rozprávať čiastkové príbehy najvýznamnejších tvorcov v náležitej kontinuite. A to bol takisto tvorivý oriešok – zvoliť koncepciu seriálu tak, aby v ňom všetky súbory dostali spravodlivo nadelný „kus koláča“ na základe svojich špecifik a rozsahu tvorby. Preto najväčší priestor v rámci desiatich dokumentárnych filmov bude mať Činohra SND (4 samostatné časti), po nej Opera SND (3 samostatné časti) a napokon Balet SND (2 samostatné časti).

Prvá časť seriálu je vstupom do vzniku a začiatkov všetkých troch súborov. Dôležitým kľúčom, ako rozvrhnúť časovú os jednotlivých častí, bolo nielen zohľadnenie politicko-spoločenskej periodizácie dejín, ale aj osobitnej umeleckej periodizácie dejín každého súboru.

Prvá časť objasňuje založenie divadla na báze Družstva SND v roku 1919. SND však spočiatku nebolo ani slovenské, ani národné. V čase vzniku v roku 1920 malo Slovensko bohatú tradíciu ochotníckeho divadla na vyspelej úrovni, ale nemalo podmienky na založenie divadla na profesionálnej báze. Preto prvotnú úlohu „položenia základov“ prevzala

Východočeská divadelná spoločnosť Bedřicha Jeřábka, ktorá sa v slovenských mestách i v multikultúrnej Bratislave predstavila už v lete 1919. V tridsiatych rokoch súbory SND prechádzajú neľahkým procesom profesionalizácie, emancipácie a slovakizácie. Prvá časť sa končí zánikom prvej Československej republiky.

Druhá časť dokumentuje samostatne vývoj Činohry SND v priebehu dvoch historických období – počas existencie slovenského štátu, keď paradoxne nastal jej umelecký rozmach, a v politicky sa meniacich povojnových rokoch až po zlomový rok 1956, ktorý aj do divadelnej tvorby priniesol výrazné uvoľnenie.

Tretia časť patrí Opere SND takisto v niekoľkých vývojových obdobiach – počas slovenského štátu, od konca druhej svetovej vojny až po záver Pražskej jari, keď zhodou okolností pre rekonštrukciu zatvorili aj historickú budovu.

Štvrtá časť je venovaná Baletu SND a rozkrýva jeho vývoj od štyridsiatych rokov cez štyri desaťročia, stručne povedané, od príchodu choreografa Maximiliána Fromana po návrat choreografa Karola Tótha.

Piata časť sa opäť vracia do Činohry SND v kontinuite časovej osi po roku 1956, keď sa súbor prezentoval vo svojom vrcholnom období a rovnocenne sa zaradil medzi špičkové európske činoherné scény.

V *Šiestej časti* pokračujú dejiny Opery SND v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 20. storočia, ktoré však prekračujú hranice Československa, pretože sa mnohí slovenskí operní umelci začínajú presadzovať aj v západnej Európe i v zámorí.

V *Siedmej časti* takisto nasledujú sedemdesiate a osemdesiate roky v Činohre SND počas tzv. normalizácie, ktorá sa končí historickým zvratom v dejinách v roku 1989, a to s významnou participáciou umelcov, najviac z radov činohercov.

Ôsma časť v kontinuite vývoja Baletu SND mapuje jeho vzlety a občas i stagnovanie, počnúc progresívnym obdobím z prelomu osemdesiatych a deväťdesiatych rokov až po súčasnosť.

Deviata časť v rámci bohatej premenlivosti na vlastnej sínusoide uzatvára doterajší vývoj Opery SND obdobím od roku 1990 po súčasnosť.

Desiata časť reflektuje mnohé „premenné“ vo vývoji Činohry SND po roku 1990. Prudko sa menia divadelné estetické normy, pribúdajú rôznorodé režisérské poetiky. Pritom jedinou „nemennou“ zostáva kontinuálne sa omladzujúci silný herecký súbor.

Touto časťou sa zároveň uzatvára prvých sto rokov v otvorenom príbehu Slovenského národného divadla.

Lubica Krénová,

teatrologička

Autorka námetu a scenára Ľubica Krénová, teatrologička

Dramaturgia Vlasta Ruppeltdtová

Hlavný kameraman Tomáš Stanek

Režisér Peter Hledík v spolupráci s Janou Durajovou a Tomášom Vitekom

Hlavný partner projektu Slovenské národné divadlo

Partner Divadelný ústav